អារម្ភកថា

ស្នាដៃ លោកតាមាសនេះ គឺជាពាក្យបណ្ដាំឲ្យកូនចៅក្រោយយកទុកជាគតិដកស្រង់ពីបទពិសោធន៍ របស់លោកនៅសតវត្សទី១៩ និងដើមសតវត្សទី២០ ។ រឿងនេះទៀតសោត គឺកញ្ចក់ឆ្លុះមើលសង្គម និងប្រវត្តិសាស្ត្រស្រុកខ្មែរនៅសម័យនោះ ។ តាមាសបានរស់នៅក្នុងរាជ្យស្ដេចអង្គចន្ទ ក្សត្រីអង្គមី ស្ដេចអង្គឌួង ស្ដេចនរោត្តម និងដើមរាជ្យស្ដេចស៊ីសុវត្ថិ បានសេចក្ដីថា លោកបានស្គាល់ជីវភាពប្រជាជនខ្មែរក្នុងរជ្ជកាល៥រាជ្យស្ដេចខ្មែរ ។ នេះជាសក្ខីភាពនៃការរស់នៅក្នុងកំណត់កាលប្រហែល៨០ឆ្នាំ គឺបង្ហាញពីប្រវត្តិសាស្ត្រខ្មែរយើងតាមរយៈតាមមាសជាប្រជាជនម្នាក់ ដែលគ្មានទំនោរនយោបាយ ។ លោកចង់ផ្ដាំដល់ទៅជនានុជនមាតុភូមិឲ្យយល់ដឹងពីភាពតោកយ៉ាក ទុរ្ភិក្ស សង្គ្រាមរាំងជល ការព្រាត់ប្រាសគ្រួសារបងប្អូនប្ដីប្រពន្ធកូនចៅ ក្នុងសម័យកាលមួយដ៏វែងរហូតដល់សម័យអាណាព្យាបាលបារាំងសែស ។

ដោយ អត្ថបទបណ្ដាំតាមាសនេះ ជាអត្ថបទនៅសតវត្សទី២០ នៅពេលដែលប្រទេសយើងចាប់មានអក្សរសិល្ប៍ជាលើកទី១ដែរ គឺនៅឆ្នាំ១៩០៧-១៩០៨ ។ រោងពុម្ពអក្សរខ្មែរនេះ បានចូលមកភ្នំពេញដំបូងគឺសម្រាប់បោះពុម្ពឯកសាររដ្ឋបាលបារាំង សៀវភៅធម៌គ្រឹស្ដសាសនា និងអត្ថបទសិក្សានៃស្ថាប័នវិទ្យាសាស្ត្រ ដូចជា សាលាបារាំងចុងបូព៌ាប្រទេសជាដើម ។ រឿងបណ្ដាំតាមាសនេះ ជាអត្ថបទអក្សរសិល្ប៍បោះពុម្ពលើកទី១ បន្ទាប់ពីការនាំចូលនូវបច្ចេកទេសថ្មីទំនើបនេះ ព្រោះដើមឡើយ យើងធ្លាប់តែចម្លងដោយដៃលើក្រដាស ឬចារលើស្លឹកត្នោត ស្លឹករឹត ។ល។

បណ្ដាំតាមាស

អត្ថបទកែសម្រួលតាមអក្ខរាវិរុទ្ធវចនានុក្រមផ្លូវការ

៙ នាមខ្ញុំឈ្មោះមាស ជាចាស់ព្រឹទ្ធាចារ្យអាយុជាង ៨០ឆ្នាំប្លាយ កើតក្នុងឆ្នាំជូតសំរឹទ្ធស័កចុល្លស័ករាជ១១៩០ បើគិតជាស័ករាជបារាំង ត្រូវថែមឡើក១ទៀត ទើបត្រូវនឹងឆ្នាំ១៨២៨ តែងជាពាក្យបណ្ដាំនេះទុកឲ្យកូនចៅនៅឯក្រោយចូលចាំគ្រប់គ្នា និយាយប្រាប់គ្នាតៗទៅ ។

កាលដើមឡើយ ឪពុកខ្ញុំធ្វើជាបាឡាត់ខេត្តលង្វែក ជាខេត្តដែរកាលនោះជីតាខ្ញុំធ្វើចៅហ្វាយស្រុក នោះខ្ញុំទាន់ជីតាខ្ញុំ គាត់ច្បាំងនឹងយួន កាលរាជហ្លួងអង្គមី ហើយគាត់បាត់បង់ក្នុងទ័ព តមកទៀតឪពុកខ្ញុំ គាត់នាំកងទ័ពទៅដេញយួនៗក៏បាក់រត់ខ្វាត់ខ្វាយទៅគ្រប់

ទិស ឯខ្លួនគាត់ក៏បាត់មិនដឹងជាទៅឯណា មិនឃើញគាត់ត្រឡប់មកផ្ទះវិញ ជីដូនខ្ញុំគាត់បាត់បង់ជាង១១ឆ្នាំ ១២ឆ្នាំ មុនជីតាខ្ញុំ នៅកណ្ដាលផ្លូវដែរទៅពីបាត់ដំបងទៅបាងកក ដ្បិតកាលនោះពួកកងទ័ពសៀមកៀរគាត់នាំទៅជាឈ្លើយ ឯម្ដាយខ្ញុំគាត់បាត់បង់ នៅវេលាដែរយួនលើកមកលុកប្លន់បន្ទាយលង្វែក បងប្អូនប្រុសខ្ញុំ៣នាក់ អនិច្ចកម្មក្នុងទីចម្បាំងកាលនោះទៅច្បាំងជាមួយនឹងមាគាត់២នាក់ ហើយនិងបងប្អូនជីដូនមួយច្រើននាក់ ដែរនាំពួកកងទ័ពស្រុះចិត្តគ្នាទៅច្បាំង ឯខ្លួនខ្ញុំចូលច្បាំងនឹងគេបាន៣ឆ្នាំ ដរាបទាល់តែស្រុកសាន្តត្រាណ ហើយហ្លួងអង្គឌួងចុះសន្យាធ្វើជាស្ពានមេត្រីនឹងសៀមនិងយួន ។

នៅ វេលានោះខ្ញុំក៏ធំមានអាយុក្រៃល ល្មមឃើញស្គាល់ចាំការគ្រប់ជំពូកបាន ហើយបានយល់ឮច្បាស់ដែរពួកតាម៉ឺនៗគេនិយាយគ្នានៅប្រាប់ខ្ញុំៗចាំ បានទាំងអស់ ។

ស្រុកកាលនោះបាក់បែកក្រ ទាល់ក្នុងមួយភូមិៗ រកប្រាក់មួយរៀលគ្មាន រត់ចោលស្រែចម្ការច្បាដំណាំខានដាំភ្នួររាស់ស្ងួតព្រស់សាប ព្រោះខ្លាចក្រែងយួនសៀម វាមកកំហែងច្រូតយកស្រូវក្នុងស្រែ ដើមដូងដើមស្លា និងដើមឈើស៊ីផ្លែទាំងប៉ុន្មាន កាប់ចោលអស់ជាងពាក់កណ្ដាល ហើយក្នុងភូមិដែលជីតា ដែលឪពុកខ្ញុំគាត់ធ្លាប់ឃើញស្គាល់ ពីដើមមានផ្ទះ១៥០នោះឃើញនៅតែផ្ទះ៦០ ផ្ទះ៥០ ផ្ទះ២៥វិញ ឯរាស្ត្រចំណុះស្រុក ក៏តិចជាងពីដើម ពួកសាមណៈជីព្រាហ្មក៏កើតទុក្ខវេទនា ព្រោះវាលុកប្លន់ព្រះវិហាររាម ជញ្ជូនយកព្រះពុទ្ធរូបណាដែរជាមាស ជាប្រាក់ ជាសំរឹទ្ធ ហើយវាដុតព្រះវិហារវត្តអារាមជាច្រើនអន្លើ វត្តណាដែរនៅសល់នោះរកដំបូលគ្មាន ដំបូលនោះស្រុកបាក់ ធ្លាក់ទៅគ្របលើអាសនៈព្រះ រកនរណានឹងមានចិត្តគិតជួសជុលគ្មាន ព្រោះរវល់តែនឹងច្បាំងរាំងជលរៀងមកជាប់៥០ឆ្នាំ ស្រុកភូមិបាក់បែក រត់ចោលស្ងាត់ស្ងន្យឈឹង មុខគួរឲ្យស្រងេះស្រងោចខ្លោចផ្សាណាស់ ណាវេទនានឹងស្រី ដែលមានកូនតូចៗ អង្គុយឱបក្បាលជង្គង់ មុខច្រមិសមើលតែមុខកូនភ្លឹះៗ ។

លុះ បានស្រុកសាន្តត្រាណ បានចុះសន្យាជាស្ពានមេត្រីនោះហ្លួងអង្គឌួង បានសោយរាជ្យជាស្ដេចហើយ នោះរាស្ត្ររាល់គ្នាគ្រាន់មានចិត្តសង្ឃឹម ហើយគេនិយាយសរសើរថាស្ដេចល្អទ្រង់ធម៌ ព្រះទ័យសប្បុរសជ្រះថ្លាដឹងអធ្យោគអធ្យាស្រ័យ ប៉ុន្តែស្រុកយើងកាលនោះខ្សត់ណាស់ អស់អាណាប្រជានុរាស្ត្រលំបាកក្រៃពេកពន់ប្រមាណ ចេះតែនៅទ្រាំចាំសៀមពុំបានធ្វើការរកស៊ីអ្វីសោះ ។

ឯ ខ្លួនខ្ញុំកាលនោះក៏ក្រណាស់ ហើយគ្មានញាតិផៅសាច់សណ្ដានព្រៀងលានសោះ ឯចំណេះវិជ្ជាការក៏ឱនថយ ស្គាល់តែសេចក្ដីទុក្ខសោកវេទនា ក៏មានចិត្តកាត់តម្លាសទ្វាចង់បួស ស្រេចហើយក៏ចូលឧបសម្ប័ទក្នុងសំណាក់ព្រះពុទ្ធសាសនានៅក្នុងអារាម១ ក្នុងក្រុងឱដុងមានជ័យ ដើម្បីនឹងបានមគ្គផលទៅជាតិក្រោយកុំឲ្យអកុសលដូចជាតិនេះហើយនិង

បានរៀនសូត្រធម៌អាថ៌សាស្ត្រាបាលីផង រួចចុះថៃមទាំងអកុសល ឯក្នុងវត្តសោតក៏រករៀន ធម៌អាថ៌សាស្ត្រាបាលីគ្មាន ភ្លើងឆេះខូចអន្តរាយខ្លះ សៀមវាលួចយកខ្លះ យួនវាបំផ្លាញខូច ខ្លះ ឯក្នុងវត្តប្រាង្គដែរខ្ញុំបួសភិក្ខុនោះសោត ក៏មាននៅសល់តែលោកសង្ឃល្ងង់ខ្លៅ ពុំមាន គិតរកសាស្ត្រាវិន័យ និងគម្ពីរព្រះអភិធម្មព្រះត្រៃបិដកឡើយ ។

ឯ កើតច្បាំងក្នុងស្រុកខ្មែរ ហើយចុះសន្យាធ្វើស្ពានមេត្រីរួចហើយនោះពួកមហាសត្រូវយើង ទាំង សង្ខាង គឺស្តេចសៀមហើយនិងស្តេចយួន វានៅតែកួនយកដីយើងទៀត ឯស្តេច សៀមយកខេត្តចំណែកខាងជើង គឺស្រុកសៀមរាបមាននគរធំក្រុងស្រុកខ្មែរយើង ហើយ ស្រុកបាត់ដំបង មង្គលបុរី ទន្លេរពៅ ហើយនិងខេត្តយើងខ្មែរទាំងប៉ុន្មាន ដែរនៅមាត់សមុទ្ទ ខាង ទិសបស្ចឹម ឯស្តេចយួនយកដីដែនស្រុកខ្មែរទាំងប៉ុន្មាននៅខាងត្បូងគឺ ព្រៃនគរកូសាំងស៊ីន សព្វថ្ងៃនេះ រហូតទៅដល់ទល់នឹងព្រែកជីកខេត្តពាមខាងឯលិច ខាងឯកើតយករហូតទៅ ទន្ទឹមនឹងក្រុងភ្នំពេញ ។ ឯស្តេចម្ចាស់ផែនដីយើងលោកកើតទុក្ខព្រួយព្រះទ័យដូចរាស្ត្រដែរ ព្រោះទ្រង់ឈ្វេងយល់ថាសៀមហើយនិងយួនវាគិតយកស្រុកខ្មែរបញ្ចូល ក្នុងស្រុកវារាល់ គ្នា ប៉ុន្តែវាបញ្ចូលមិនទាន់បានព្រោះវាសត្រូវនឹងគ្នា ហើយចែកគ្នាមិនកើត ដ្បិតវាចង់បានតែ ទាំងអស់រាល់ខ្លួន ។ ម្ចាស់យើងលោកព្រួយព្រះទ័យ១ជំពូកទៀត ព្រោះសៀមវាចង់ទំនុក បំរុងលោកៗពុំសព្វព្រះទ័យព្រោះវាមិនទុកលោក ជាស្តេចផែនដីស្រុកខ្មែរ វាទុកលោកដូច ជាចៅហ្វាយស្រុកខ្មែរវិញ ឯយួនវាទុកលោកជាចំណុះវា ហេតុដូច្នេះព្រះអង្គក៏រឹតតែព្រួយ ព្រះរាជហឫទ័យក្រែងកើតចម្បាំងជា ថ្មីទៀតក្រែងស្រុកខ្មែរនឹងវិនាសអន្តរាយ ហើយផុត មានអស់ពូជខ្មែរក្រែងនៅតែសៀម ឬនៅតែខ្មែរដែរទុកសក់បួងពីក្រោយ ដូចជាពួងស្លៀង យកកន្សែងជូតក្បាលដូចជាយួន ។

ឯហ្លួង យើងកាលនោះលោកចេះតែខំប្រឹងតាមការ ទ្រង់ចាត់ឲ្យចំឡងសាស្ត្រាបាលីច្បាប់ ទំលាប់ហើយស៊ើបសួររក ពង្សាវដារដែលនៅសល់ឃើញទាំងប៉ុន្មានឲ្យយកមកចំឡងទុក ព្រោះលោកមានព្រះរាជហឫទ័យ ដើម្បីនឹងរៀបចំស្រុកខ្មែរយើងឲ្យរបបរៀបរយ តែទ្រង់ នៅមានព្រះវិតក្កក្រែងតទៅមុកសៀមហើយនិងយួនវាយកស្រុកយើង ខ្មែរចែកគ្នា ទ្រង់ព្រះ ចិន្តាតែម្ល៉ោះទើបទ្រង់ឈ្វេងយល់ថា នឹងពឹងរកស្រុកប្រទេសយូរ៉ុប (ស្រុកអឺរ៉ុប, យូរ៉ុប គឺ អានតាមសៀម ឬអង់គ្លេស)ណា១ឲ្យជួយទំនុកបំរុង ឥឡូវនឹងទៅពឹងបុណ្យអាំងគ្លេស (អង់គ្លេស) ព្រោះអាំងគ្លេសបានស្រុកក្លឹង (ឥណ្ឌា) ហើយនិងស្រុកសឹង្គះបួរ (សិង្ហបុរី) ហើយ ឥឡូវនឹងទៅពឹងបុណ្យវីឡាន្ទា (ក្នុងភាសាខ្មែរសម័យកណ្តាល គេប្រើសម្តៅស្រុកហុល្លង់) ទ្រង់ពុំសព្វព្រះទ័យ ដ្បិតវីឡាន្ទាធ្វើជាចៅហ្វាយនៅស្រុកយ៉ាវ៉ា (កោះជ្វា ឥណ្ឌូនេស៊ី) ស្រុក សុម៉ាត្រា (កោះស៊ូម៉ាត្រា)ហើយ ឥឡូវនឹងទៅពឹងបុណ្យអ៊ឺះស្ប៉ាញ៉ុល (អេស្ប៉ាញ) ឬ ប្រួតូកេស (ព័រទុយកាល់) ដ្បិតសាសន៍ទាំងនោះពុំពូកែ ទ្រង់ព្រះចិន្តាតែម្ល៉ោះស្រេចហើយ

ក៏ទ្រង់សម្រេចថានឹងពឹងបារាំងសែសដ្បិតបារាំងសែសគ្មានស្រុកចំណុះ នៅប្របស្រុកខ្មែរ ។

១ទៀតកាលពីដើម ទ្រង់គង់នៅស្រុកបាងកក បានជួបនឹងបារាំងសែស ហើយទ្រង់ទតយល់រីករាយ មិនឆ្មើងកន្ទ្រើងនិងនរណារាក់ទាក់រាប់អានអ្នកទាំងពួង ហើយចិត្តថ្លើមក៏មានធមិសប្បុរស ទើបទ្រង់សម្រេចថាសុំពឹងបារាំងសែសឲ្យជួយទំនុកបំរុង ការព្រះរាជសត្រូវយួននៅស្រុកព្រៃនគរ ហើយនិងការព្រះរាជសត្រូវសៀមជាដើម ព្រោះមានខាហ្លួង (ពាក្យសៀមមានន័យថា ខ្ញុំ បម្រើ) មកឈរអមព្រះអង្គនៅស្រុកឧដុងមានជ័យ ទ្រង់មានព្រះទ័យអៀនខ្មាសចង់ឲ្យរប្ចូតរួចពីដៃ្យសៀមនោះណាស់ ទើបទ្រង់តែងរាជទូត២នាយឲ្យនាំព្រះរាជសារទៅដល់កុងស៊ុលបារាំងសែស នៅស្រុកសឹង្គះពូរ ១ច្បាប់ទៀតទៅដល់អំម្បឺរ៉ែស្តេចបារាំងសែស ក្នុងសេចក្តីព្រះរាជសារនោះ ថាសុំពឹងបុណ្យស្តេចបារាំងសែស សុំឲ្យស្តេចបារាំងសែស តែងរាជទូតចូលមកនឹងចុះសន្យាគ្នា នោះស្តេចបារាំងសែស មិនឃើញតែងរាជទូតឲ្យមកចុះសន្យា ស្រាប់តែចាត់កងទ័ពមកច្បាំងនឹងស្តេចទេព្ទាស្រុកយួន ហើយវាយយកស្រុកព្រៃនគរ ហើយយកស្រុកកូសាំងស៊ីន បានពាក់កណ្តាលជាមុន ទើបយកពាក់កណ្តាលទៀត រៀងទៅទល់នឹងខេត្តពាម នោះហ្លួងក៏មានព្រះរាជហឫទ័យអំណរដោយសារឃើញស្រុកបារាំងសែស លើកទ័ពមកវាយដេញយួន កាលហ្លួងសុគត់ក្នុងឆ្នាំមមែឯកស័ក ចុល្លស័ករាជ១២២០ឆ្នាំ ។

គិតរំឮកឃើញពី ដំណើរទាំងនោះសព្វគ្រប់ទៅខ្ញុំមានចិត្តអំណរនឹងបារាំងសែស ដែរមកដេញយួន វាជាសត្រូវនឹងយើងខ្មែរ វាវាយដណ្តើមសង្កត់សង្កិនស្រុកយើងជិតៗតែនឹង៣០ឆ្នាំ ហើយវាតាំងស្តេចស្រីៗបីព្រះអង្គ១ព្រះអង្គជាឯករាជ ១អង្គឱបរាជ ១អង្គទៀតជាទីព្រះកែវហ្វ៉ា ហើយវាធ្វើបន្ទាយរាយពេញតែស្រុកខ្មែរ ចិញ្ចឹមខ្មែរឲ្យធ្វើចៅហ្វាយស្រុក ឲ្យទុកសក់ស្លៀកពាក់តាមសាសន៍វាជាយួន ហើយវាគិតផ្លាស់ឈ្មោះខេត្តស្រុកខ្មែរ ដាក់ឈ្មោះជាយួន ប៉ុន្តែនៅវេលានោះយើងខ្លាចតែបារាំងសែស កាលណាវាយស្រុកយួនរួចហើយក៏ត្រឡប់ទៅស្រុកវិញមិនមកជួយយើង ខ្មែរ ។

ឯបារាំងសែស ដែរលើកទ័ពទៅច្បាំងនឹងស្តេចយួននោះ បើអ្នកទាំងឡាយ ពុំដឹងជាហេតុដើមទងដូចម្តេចនោះខ្ញុំនឹងអធិប្បាយរាយដំណើរជូន ស្តាប់ តាមដែរខ្ញុំបានដឹងឮគេនិយាយរាល់គ្នា នៅវេលាគ្រានោះ ថាកាលនោះប្រហែលជាង១២០ឆ្នាំមកហើយ នោះកូនស្តេចស្រុកយួនច្បាំងនឹងពួកក្បត់ ដែលគិតចាស់ច្បាំងដណ្តើមយករាជស្រុកយួន ក៏កាលនោះមានពួកសេនាទាហានបារាំងសែស ហើយនិងពួកកប៉ាល់ចម្បាំងទាំងអស់ជាង៤០០នាក់ចូរចិត្តយកអាសារធ្វើរាជការថ្វាយ ហើយច្បាំងនឹងពួកក្បត់នោះយករាជថ្វាយវិញ ឯពួកបារាំងសែសដែរប្រដៅសាសនាគ្រឹស្ត ទៅអន្ទងយកពួកសេនាទាហានទាំងនោះមកជួយ

ស្ដេចស្រុកយួន ព្រោះតែពួកប្រដៅសាសនាទាំងនោះមានចិត្តស្លូតត្រង់នឹងស្ដេចយួន ធ្វើរាជការថ្វាយស្ដេច ហើយអស់អាណាប្រជានុរាស្ត្រយួន ក៏ស្រឡាញ់រាប់អានពួកប្រដៅសាសនាទាំងនោះណាស់ ហើយមានរាស្ត្រយួនប្រុសស្រីជាច្រើន លែងចោលសាសន៍របស់ខ្លួនរត់ចូលសាសនាបារាំងសែស ។

ឯ ពួកសេនាទាហាន និងពួកបារាំងសែសទាំងប៉ុន្មាន ដែរពួកប្រដៅសាសនាបង្គាប់បន្ទានោះក៏មានចិត្តក្លាហាន ហើយនាំពួកកងទ័ពស្ដេចយួនច្បាំងនឹងពួកក្បត់ៗ ក៏អប្បរាជ័យចាញ់បាក់បបខ្លបខ្លាច ហើយអ្នកស្ដេចទេព្វយ៉ាឡុង ក៏បានឡើងសោយរាជ្យជាស្ដេចគ្រប់គ្រង មិនតែក្នុងចំណែកនគរយួន ហើយនិងស្រុកកូសាំងស៊ីនឡើយ ទាំងស្រុកតុងកឹងក៏បានចូលមកក្នុងព្រះរាជអាណាចក្រទាំងអស់ ឯនគរស្ដេចស្រុកយួនក៏បានធំទូលាយឡើង ខាងឯជើងរហូតហួសស្រុកចិនទៀតទៅទល់នឹងសមុទ្រខាងកើត ដែរគេហៅសមុទ្រសៀម ពីខាងទិសនីរតី ទល់នឹងខេត្តពាម ឯនគរយួនកាលនោះចម្រើនធំទូលាយជាងធម្មតា ។

រីឯ ស្ដេចយ៉ាឡុងជាស្ដេចយួន នោះស្លាប់ក្នុងឆ្នាំថោះឯកស័កស័ករាជ១១៨១ឆ្នាំ មានកូនប្រុស១ឈ្មោះមិញម៉ាងឡើងសោយរាជ្យវង្ស ឈ្មោះស្ដេចមិញម៉ាងនោះឯង ដែរចាត់កងទ័ពយួនឲ្យមកច្បាំងនឹងយើងខ្មែរ កាលនោះជាចម្បាំងធំណាស់ នគរយើងខ្មែរនេះហៀបតែនឹងបានដៃយួន ។

ឯ ស្ដេចយួននោះជាមនុស្សកំណាច ច្រណែននិន្ទាឈ្នានិះចេះតែរៀសខ្លួនមិនទុកចិត្តនរណា ហើយតាំងធ្វើទុក្ខបុកម្នេញពួកសនាទាហានបារាំងសែសដែលមានសះគុណ ជួយធ្វើរាជការខ្មោចស្ដេចឪពុក នោះពួកសេនាទាហានបារាំងសែស ជុំនួន១២នាក់ ដែរចូលមកនៅៗធន់មិនបានស្លាប់អស់សល់តែ២នាក់ៗក៏ធន់មិនបាន ហើយនាំប្រពន្ធយួនហើយនិងកូនដែរកើតពីប្រពន្ធយួននោះ ត្រឡប់វិលទៅស្រុកបារាំងសែសវិញ ។

កាល ក្រោយពួកបារាំងសែសចេញទៅនោះ ស្ដេចយួនតាំងតែសង្កត់សង្កិនធ្វើបាបពួកលោកសង្ឃបារាំង ហើយនិងពួកយួនដែរចូលសាសន៍គ្រឹស្ត ហើយឲ្យចាប់ចងក្រពើធ្វើបាបនិងប្រហារជីវិតលោកសង្ឃបារាំងសែស ហើយនិងពួកចូលសាសន៍នៅក្នុងស្រុកយួនស្រុកតុងកឹងស្រុកកូសាំងស៊ីន ជាច្រើន ។

ស្ដេចនគរបារាំងសែស បានរំឭកទូន្មានជាច្រើនដងច្រើនគ្រា ប៉ុន្តែស្ដេចយួនមិនទទួលស្ដាប់យកចិត្តទុកដាក់សោះ ចេះតែរិតធ្វើបាបពួកប្រដៅសាសន៍ ហើយនិងពួកចូលសាសន៍តទៅមិនប៉ុន្តែម្ល៉ោះសោត ស្ដេចយួនក៏នៅរឹងទទឹង មិនទទួលឲ្យជួបសំដីនឹងរាជទូតនគរ

បារាំងសែស ហើយមិនព្រមទទួលមើលស្តាប់ព្រះរាជសារ ដែរស្តេចនគរបារាំងសែស ឲ្យរាជទូតនាំមកនោះផង ។

ឯស្តេចយួន ឈ្មោះមិញម៉ាងនោះ ស្លាប់ប្រហែលក្នុងឆ្នាំដែរហ្លួងម្ចាស់អង្គឌួងយើង បានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិគ្រប់គ្រងក្រុងកម្ពុជាធិបតី ហើយនៅវេលាគ្រានោះគេចេះតែក្រែងថាស្តេចស្រុកបារាំងសែស និងចាត់កងទ័ពឲ្យមកផ្តន្ទាអស់ពួកយួនដែរវាប្រព្រឹត្តិបទអាក្រក់ខុសនឹងធម៌ ។

លុះដល់ស្តេចធៀវទ្រី បានឡើងសោយរាជ្យនៅស្រុកយួននោះឃើញអត់កំណាច និងពួកចូលសាសន៍គ្រីស្ត ហើយអន់គុំនំមគុំគួននឹងពួកប្រដៅសាសនាគ្រីស្ត ហើយបានបើកពួកប្រដៅសាសនា ដែលខ្មោចស្តេចឪពុកចាប់ដាក់គុកទាំងប៉ុន្មានៗនោះប្រគល់ខ្លួនឲ្យកុំម៉ង់ដាំង (Commandant នាយទាហានស័ក្ត៤) នាយកូប៉ាលចម្បាំងបារាំងសែសទាំងអស់ ប៉ុន្តែអំណឺះតមកក្រោយទៀត ស្តេចធៀវទ្រីក៏តាំងឲ្យធ្វើបាបសង្កត់សង្កិនទៀត ហើយបង្គាប់ឲ្យយកទោសដល់ជីវិតឥតជំនុំជុំរះ ពួកបារាំងទាំងប៉ុន្មាន ដែលប្រទះឃើញនៅក្នុងស្រុកយួន ឃើញស្តេចយួនប្រព្រឹត្តិបទឥតសប្បុរសដូច្នោះនោះ រាជការក្រុងបារាំងសែសក៏យល់ថា នឹងធន់អត់ទ្រាំឲ្យស្តេចយួនប្រព្រឹត្តិដូច្នោះតអង្វែងទៅទៀតមិន បាន លុះគិតស្រេចដូច្នោះ ក៏ចាត់កូប៉ាលចម្បាំង២មកបាញ់បន្តក់គ្រាប់បែកលើស្រុកទូរ៉ានឆេះ ផ្ទះសម្បែងអ្នកស្រុកទាំងប៉ុន្មានអស់ ឯអ្នកស្តេចធៀវទ្រីកើតទុក្ខអន់ចិត្តហើយភ័យបារម្ភជាខ្លាំង ក៏អស់បុណ្យទទួលអនិច្ចកិម្មហើយមានកូនប្រុសនាមឈ្មោះទឺឌិគ ឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិជាតំណស្តេចឪពុកក្នុងចុល្លស័ករាជ១២០៩ ឆ្នាំមមែនព្វស័ក នៅវេលានោះសេចក្តីដែរប្រព្រឹត្តិជាបបមកម្ម គឺសង្កត់សង្កិនកំហែងកុំបោករុកពួកបារាំង ក៏រឹងរឹតតែខ្លាំងឡើងនឹងគិតគ្នាពុំបានឡើយ ។

លុះ ដល់១០ឆ្នាំតមកទៀតនោះរាជការស្រុកបារាំងសែសហើយនឹងរាជការស្រុក អាំងគ្លេសនឹងធន់អត់ទ្រាំពុំបាន ក៏ចាត់កងទ័ពស្រុកទាំង២ជិះកប៉ាល់ភ្លើង មកធ្វើទោសផ្តន្ទាអស់ពួកចិន ដែរវាប្រព្រឹត្តិបទអធម្មរួចយួនវាធ្វើបាប ហើយចេះតែប្រមាថមាក់ងាយពួកបារាំង ហើយនិងពួកបារាំងអ្នកដើរសមុទ្ទនោះកងទ័ពនគរទាំង២ ចូលលុកវាយស្រុកក្រុងស្តេចក្រុងចិនប្រាប់ចិនទាំងអស់ទាំងនគរឲ្យ ដឹងខុសដឹងត្រូវ ។

លុះបានធ្វើទោស ផ្តន្ទាស្រុកចិនរួចហើយ ពួកកងទ័ពអាំងគ្លេស ក៏ត្រឡប់វិលទៅស្រុកវិញនៅតែបារាំងសែស ដែរកាលមុននោះបានធ្វើទោសផ្តន្ទាអស់ពួកយួន ក៏មកឈប់នៅស្រុកអាំដូស៊ិន វាយយកស្រុកទូរ៉ាន់ក្នុងឆ្នាំមមីសំរឹទ្ធស័កយកស្រុកព្រៃនគរក្នុង ឆ្នាំមមែឯកស័ក

ហើយវាយយកបានអស់ទាំងស្រុកកូសាំងស៊ីនក្នុង២ឆ្នាំ៣ឆ្នាំ តមកក្រោយទៀតនេះព្រោះតែហេតុដូច្នេះ បានជាបារាំងសែសច្បាំងនឹងស្តេចយួន ។

១ ទៀតហេតុដូចម្តេចបានជាស្រុកខ្មែរយើង ក៏លែងភ័យបារម្ភនឹងយួន រួចហេតុដូចម្តេចក៏បានជានៅតែសត្រូវ១ចំណែកគឺសត្រូវនឹងស្តេចសៀម នោះកាលនោះព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តមជាព្រះរាជបុត្រាច្បងនៃព្រះបាទ សម្តេចព្រះហរិរ័ក្ខរាមាឥស្សរាធិបតី (ព្រះអង្គឌួង) ដែរពាក្យរាស្ត្រទាំងពួង ហៅហ្លួងសុវណ្ណកោដ្ឋបានឡើងសោយរាជ្យសម្បត្តិ គ្រងក្រុងកម្ពុជាខ្មែរយើង ក្នុងចុល្លស័ករាជ១២២០ឆ្នាំមមែឯកស័ក នោះទ្រង់មានព្រះរាជហឫទ័យបារម្ភក្រែងតែស្រុកបារាំងសែសមិនមកជួយ ទំនុកបំរុងក្រុងកម្ពុជា នោះស្តេចសៀមនឹងសង្កត់យកក្រុងកម្ពុជា រួចពីនោះមកទៀតនៅមានព្រះអង្គម្ចាស់ស៊ីវត្ថា ដែរជាព្រះរាជបុត្រាទី៣នៃព្រះបាទសម្តេចហរិរ័ក្ខរាមា ដែរមិនគួរគប្បីនឹងត្រូវឡើងគ្រងរាជសម្បត្តិ ដំណាងអង្គសម្តេចព្រះវររាជបីតានោះគិតបាស់បោរតាំងជាកងទ័ព ហើយរត់ទៅជ្រកក្នុងស្រុកសៀម ។

ឯ ស្តេចស្រុកសៀមបន់ឲ្យតែម្ចាស់ស៊ីវត្ថា លើកកងទ័ពចូលមកច្បាំងនឹងព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តមក្នុងក្រុង កម្ពុជាវិញ ដូចកាលដែរព្រះរាជវង្សាខ្មែរទាំងបុន្មានដែរក្បត់តាំងតែអំពីដើម រៀងមក នោះតែរត់ទៅជ្រកពឹងបុណ្យសៀមៗតែងតែជួយកាន់ជើងរៀងរៀបដរាបមក ។

នោះ នៅវេលានោះ ក្នុងស្រុកខ្មែរក៏តាំងមានសឹកសង្គ្រាមច្បាំងរាំងជលឡើងវិញ មិនតែច្បាំងពីព្រោះព្រះអង្គស៊ីវត្ថានោះឡើយ នៅមានពួកក្បត់តាំងខ្លួនជាអាចារ្យ អាក្បត់១ឈ្មោះអាស្វា វាបំបះខាងខេត្តទ្រាំងបន្ទាយមាសពាម ហើយលើកកងទ័ពលុកវាយយកស្រុកកំពតអា១ទៀតឈ្មោះពោធិកំបោរ វាបំបះខាងខេត្តក្រចេះឆ្លូងត្បូងឃ្មុំ បាភ្នំ ។

ឯ អាក្បត់ទាំងពីរនាក់នោះ កាលកងទ័ពហ្លួងដេញប្រកិតជិតនឹងចាប់បានខ្លួនវាៗរត់ទៅចូលក្នុង ដែនស្រុកកូសាំងស៊ីនពួនក្នុងស្រុកពាមមាត់ជ្រូកលង់ហោរ ដែរនៅក្នុងអំណាចយួនៗវាទំនុកបំរុងអាក្បត់ទាំងពីនោះ ព្រោះយួនវាជាមហាសត្រូវនឹងខ្មែរយើងពីដើមមកស្រេចហើយអាក្បត់ទាំងពីនោះវាត្រឡប់ចូលមកដើររាតត្បាតបំបះបំបោរ អស់រាស្ត្រប្រជាក្នុងស្រុកខ្មែរទៀត ។

នៅ រដូវដើមឆ្នាំចុល្លស័ករាជ១២២២ ឆ្នាំរកទោស័កថៅហ្វាយស្រុកបារាំងសែស នៅស្រុកព្រៃនគរ ដែរបង្គាប់លើកងទ័ពជើងគោកជើងទឹកទាំងបុន្មាន ចាត់នាម៉ឺនបារាំងសែស១នាក់ជិះកប៉ាល់មកចតនៅខេត្តកំពត ស្រេចឡើងទៅថ្វាយបង្គំគាល់ ព្រះបាទសម្តេចព្រះនរោត្តមកាលទ្រង់គង់នៅព្រះបរមរាជវាំងឧដុង្គមានជ័យ ហើយយកសេចក្តីក្រាបបង្គំទូល តាមផ្លូវ

រាជការ ថារាជការបារាំងសែសគិតសម្រេចថា ត្រូវយកស្រុកកូសាំងស៊ីនទុកជារបស់រាជការបារាំងសែស ព្រះបាទសម្ដេចព្រះនរោត្ដមបានទ្រង់ជ្រាបដូច្នោះក៏មានព្រះរាជហឫទ័យសោមនស្សនឹងរាជការបារាំងសែស យកស្រុកកូសាំងស៊ីន ផ្ដាច់ជារបស់បារាំងសែស លុះរំលងបាន១ខែតមក នោះព្រះបាទសម្ដេចព្រះនរោត្ដម ទ្រង់តែងរាជទូតឲ្យទៅជួយអំណរចៅហ្វាយស្រុកបារាំងសែស នៅស្រុកព្រៃនគរ ឯសៀមកាលឃើញព្រះបាទសម្ដេចព្រះនរោត្ដម ព្រមទទួលស្រុះស្រួលនឹងបារាំងសែស ក៏អន់ចិត្តដ្បិតបារាំងសែស ខ្លាំងពូកែជាងខ្លួន ហើយបានមកទំនុកបំរុងក្រុងកម្ពុជា ស្រេចហើយធ្វើសំបុត្រសន្យា បន្ថយយួន ហើយនិងសៀម ពីស្រុកខ្មែរ ដាក់ស្រុកខ្មែរឲ្យនៅក្នុងទំនុកបំរុងរាជការបារាំងសែសដែរជាមហានគរ ធំវិញ ហើយហាមប្រាមនគរសៀមនគរយួន កុំឲ្យលើកទ័ពមកដណ្ដើមយកក្រុងកម្ពុជាតទៅ ។

តាំង ពីបានរាជការបារាំងសែស មកទំនុកបំរុងកាលណា ក្រុងកម្ពុជាក៏បានសំបូណ៌សោភីនីឥតមានសត្រូវឯណាមកបៀតបៀនយាយី ហើយអាណាប្រជានុរាស្ត្រក៏រកស៊ីសុខសាប្បតាមដោយសុចរិតពិតត្រង់ ពុំមានព្រួយនឿយភិតភ័យរត់លួន និងសឹកសាមសង្គ្រាមជ័យទៀតឡើយ ។

កាលនោះ បារាំងសែស បានធ្វើរាជការថ្វាយសម្ដេចព្រះនរោត្ដមជួយច្បាំងដេញចាប់អាចារ្យ ស្វា ពោធិកំបោរ ឯខ្លួនពោធិកំបោរបាក់ទ័ពពីក្នុងខេត្តបាភ្នំ រត់ទៅដល់ស្រុកកំពង់ធំខេត្តកំពង់ស្វាយ ចាប់បានខ្លួនហើយប្រហារជីវិតនៅទីនោះ ។

នៅ វេលានោះក្នុងទន្លេសាប ទន្លេធំ ហើយនិងតាមដងស្ទឹងមានតែទូកថ្ងៃចិនទូក២ទូក៣ ឯស្រូវថ្លៃ៣ថាំង៥កាក់ ដឹកដាក់ដល់ជើងកំពង់ បើទិញដល់ផ្ទះថ្លៃតែ៣ថាំង២កាក់កន្លះដ្បិតផ្ទះឆ្ងាយពីជើង កំពង់ ពិបាកដឹកនាំតាមផ្លូវរទេះដែរមិនទាន់មានថ្នល់ ។

ឯ សំពត់ផាឱបទេសឯកថ្លៃអស់យ៉ាង រកនឹងទិញប្រើការពុំបានទេ ហើយវេលាគ្រានោះសុទ្ធតែចិនវារកស៊ីក្នុងស្រុកខ្មែរ យើងនេះបានចំណេញច្រើនណាស់ ហើយប្រាក់ក្នុងស្រុកខ្មែរទាំងប៉ុន្មាននៅដៃវាទាំងអស់ ហើយកាលណាវារកស៊ី បានប្រាក់ច្រើនវានាំយកទៅស្រុកចិន ។

ឯកប៉ាល់ ភ្លើងដែរមកដល់ក្នុងស្រុកខ្មែរមុនគេនោះជាកប៉ាល់បារាំងសែស ខ្ញុំបានឃើញជាក់នឹងភ្នែក ហើយនៅចាំច្បាស់ដល់ឥឡូវ កាលកប៉ាល់នោះមកដល់កំពង់ហ្លួង អ្នកស្រុកផ្អើលឆោឡោ ដ្បិតឆ្ងល់ថាកប៉ាល់ឥតក្ដោងចែវក្រជីង ហើយបើកលឿនលើទឹកបាន មនុស្សប្រុសស្រីចាស់ក្មេងរត់ទៅមើលលាន់ ប្រពូនប្រពាន់លើគ្នា ហើយឆ្ងល់មិនយល់ថាដូចម្ដេច

សោះ ស្រាប់តែឃើញរលកបែកពពុះខាងកន្សៃ ហើយលឿនផុរទឹកពីក្បាលជះទៅចំហៀង សង្ខាង កើតជារលកបោកទៅខាងមាត់ច្រាំង អ្នកដែរមកមើលទាំងប៉ុន្មាន នោះអស្ចារ្យលាន់មាត់ស្រែកហៃយ៉ៅហៃយ៉ា អឹកធឹកគឹកកងរំពង មើលមិនដាក់ភ្នែកដោយសារឃើញផ្សែងចេញតាមបំពង់ភ្លើង ហើយឮសន្ធឹកគគុកគគាក់ ពីខាងក្នុងកប៉ាល់នោះ ទាំងហ្លួងក៏ស្ដេចមកជាមួយនឹងនាម៉ឺនមុខមន្ត្រី ហើយទ្រង់យាងទតមកពីមាត់កំពង់មកជាច្រើនម៉ោង ទ្រង់ព្រះសន្និះសង្ស័យនឹងកប៉ាល់ ព្រោះមិនទាន់ជ្រាបថាធ្វើដូចម្ដេចខ្លះ អស់ទាំងអ្នកចាស់ប្រជាឈប់ឈរមើលរំពឹងគិត ហើយយល់ថានេះជាមនុស្សអ្នកស្រុកនគរធំ គេមកដល់ស្រុកយើងហើយៗ មកជួយទំនុកបំរុងយើង ស្រុកយើងនឹងបានរីកចម្រើន ផ្លូវវិធីជាថ្មីឡើងទៀត ប្រហែលជានឹងត្រឡប់បានឡើងជានគរធំដូចខ្មែរដើមវិញ នោះចាប់ដើមតាំងពីព្រះបាទសម្ដេច ព្រះនរោត្តម សោយរាជ្យរៀងមកដល់ឥឡូវនេះ នោះក្នុងស្រុកខ្មែរ វិធីខាងចំណេះវិជ្ជាក៏ចម្រើនហើយថ្កើងរុងរឿងជាងពីដើមនោះច្រើន ណាស់ ហើយគ្មានសត្រូវមកបៀតបៀន ពីព្រោះមានអ្នកមានបុណ្យអំណាច ដែរទំនុកបំរុងយើង គេគ្រប់គ្រងពួកយួន នៅស្រុកកូសាំងស៊ិន ហើយសៀមក៏ខ្លាចមិនហានមកបៀតបៀនទៀត តាំងពីវេលាគ្រានោះរៀងមក ។

ចូល អស់លោកអ្នកទាំងឡាយ នាម៉ឺនក្ដីរាស្ត្រក្ដី មើលហើយពីចារណាគិតឲ្យសព្វទៅឃើញឬទេ ស្រុកយើងសព្វថ្ងៃនេះខុសគ្នានឹងកាលពី៥០ឆ្នាំមុន នោះឃើញខុសគ្នាដូចម្ដេចខ្លះ ហើយគិតកាលដែរស្រុកកើតចម្បាំងរាំងជល ហើយស្រុកឥឡូវដែរបាននឹងសុខសាប្បខ្សែមខ្សានគ្រប់ទីកន្លែង ហើយប្រាក់ក៏មានសំបូរណ៍ក្នុងស្រុកខ្មែរយើង គ្រប់ផ្ទះសម្បែងក៏មិនដែលដាច់ ខ្វាះចាសោះ! គង់តែងមានប្រាក់ចាយខ្លះរាល់ផ្ទះគ្រប់គ្នា ហេតុដែរបានសំបូរណ៍ទាំងនេះពីព្រោះឥតនោះឃើញថាសេចក្ដីអត់ឃ្លាន មិនសូវមាន តាំងតែពីកាលបារាំងសែស ចូលមកនៅក្នុងស្រុកយើង ហើយស្រុកយើងក៏មិនយូរឡើយ សំបូរណ៍មានធនធានអើដូចជាខ្លួនតានេះអាយុ៨០ឆ្នាំប្លាយហើយៗចាំ ដំណើររឿងព្រេងនាំមកនីទានឲ្យកូនចៅទួតលួតលានៅឯក្រោយ ឲ្យដឹងរឿងបារាំងសែសនេះ កាលពីមុនដូចម្ដេចតមកទៀតដូចម្ដេច មួយទៀតយើងសព្វថ្ងៃនេះ ចូរចាំកុំភ្លេច់សេចក្ដី ដែរមនុស្សពីដើមធន់រងលំបាក ទុក្ខវេទនានោះដូចម្ដេចខ្លះ ហើយកុំភ្លេច់គុណបារាំងសែសតែនាំមាត់អាក្រក់គិតការទុច្ចរិតស្វាត់ កំបាំងហើយ នោះវានាំឲ្យស្រុកនគរយើងត្រឡប់ទៅកន្លែងដើមវិ៎ដូចកាលគ្រាដែរ ចេះតែកើតច្បាំង កុំសទ់អត់ឃ្លាន២០ឆ្នាំម្ដង ១០ឆ្នាំម្ដង ជួនកាលឃើញទ័ពយួនមក ជួនកាលឃើញទ័ពសៀមមក ម្ដងទ័ពមកពីស្រុកនេះម្ដងទ័ពមកពីស្រុកនោះ ហើយមានទាំងពួកចោរកំណាចកាចផ្ដុំមគ្នា លើកជាពួកជាកង លួចប្លន់កាប់ចាក់សំលាប់គ្នា ហើយដុតផ្ទះសម្បែងវត្ថុរ៉ាវិនាសអស់ ។

អើ កាលនោះប្រហែល៥០ឆ្នាំមកហើយនោះ ស្រុកយើងនោះគ្មានអ្វីសោះ សៀមហើយនិងយួនវាមកគៀតសង្កត់សង្កិនយើង ហៀបៗតែនឹងសូន្យឈ្មោះផង ដល់មកឥឡូវនេះមានគេស្គាល់យើងទាំងពីភព ហើយសារពើភល់ជុំនួញយើង គឺស្រូវ ក្របាស ម្រេច ហើយនិងត្រីពីក្នុងទន្លេព្រែកបឹងស្ទឹងយើង ដែរកាលពីដើមមិនសូវបាននាំចេញទៅប្រទេសក្រៅ ហើយច្រើនតែឈ្មួញចិនចូលទិញ នោះឥឡូវនេះមានកប៉ាល់ភ្លើង នាំទៅដល់ស្រុកម្ទីល ស្រុកចិន ស្រុកយីពុន ស្រុកយ៉ាវ៉ា ហើយនិងប្រទេសយូរ៉ុប ។

កាលដើមឡើយគេ មិនទាន់ស្គាល់ស្រុកយើង ឥឡូវគេមកពីគ្រប់ទិសដំបន់ មកមើលក្រុងភ្នំពេញ នគរធំ នគរវត្ត ហើយបើចង់ទិញទំនិញអ្វីៗមានគ្រប់ ប្រទេសក្រោមមេឃនេះក៏មានឲ្យទិញទាំងអស់ក្នុងស្រុកខ្មែរ កប៉ាល់សាលុប៍របស់ចិនក្លឹង ឬរបស់បារាំងសែសខ្លះមានសព្វថ្ងៃនេះជាង៦០ បើកជួញជួលជិះសណ្តោងទូកទៅមកហូរហែរតាមទន្លេ បើទៅពីភ្នំពេញទៅព្រៃនគរចម្ងាយតែ២៥ម៉ោង ឯស្រុកព្រៃនគរនោះកាលដែរនៅក្នុងដៃយួន វាធ្វើជាម្ចាស់ស្រុកនោះ យើងមិនហ៊ានទៅសោះ ។

បើទៅពីភ្នំពេញ ទៅបាត់ដំបងទៅក្រចេះ ចម្ងាយផ្លូវតែ១២ម៉ោងដល់ ដែរកាលពីដើមចម្ងាយផ្លូវតែ៨ថ្ងៃ បើទៅតាមផ្លូវទន្លេធំ ទៅស្រុកលាវស្រុកខោង ចម្ងាយផ្លូវសព្វថ្ងៃតែ២៤ម៉ោង ហើយបើឡើងស្រុកហ្លួងប្របាង ចម្ងាយផ្លូវមិនដល់២០ថ្ងៃទេ បើទៅតាមផ្លូវសមុទ្ទ ពីព្រៃនគរទៅស្រុកបាងកកតែ៤ថ្ងៃ បើទៅសីង្ហៈពូរតែ២ថ្ងៃ ឯស្រុកលង្កាដែរយើងស្គាល់ឈ្មោះដោយសារតែគម្ពីរព្រះបាលី នោះយើងមិនដែលទៅសោះកាលពីដើមដ្បិទស្រុកឆ្ងាយណាស់ សព្វថ្ងៃនេះទៅតែ៨ថ្ងៃដល់ ឯស្រុកបារាំងសែសចម្ងាយផ្លូវតែ២២ថ្ងៃ ស្រុកខ្មែរយើងសព្វថ្ងៃនេះមិនមែនជាស្រុកដែលឥតនរណាស្គាល់ អ្នកនគរទាំងពីភពគេក៏មិនសល់នឹងស្គាល់យើង ហើយនគរណាដែរយើងមិនស្គាល់មិនដែលឮនិយាយសោះ ឥឡូវនេះយើងស្គាល់ទាំងអស់ ហ្លួងយើងក៏បានស្តេច់ទៅស្រុកបារាំងសែស ហើយបានចូលទតស្រុកសីង្ហៈពូរលង្កា និងព្រែកជិកធំ ដែរដៃបារាំងសែសជិកទំលុះពីសមុទ្ទទិសឯកើតកាត់ទៅសមុទ្ទទិសឯលិច ព្រែកជិកនោះជាផ្លូវសមុទ្ទធំ ក្នុង១ឆ្នាំមានកប៉ាល់ភ្លើងជាច្រើនពាន់បើកចេញចូលទៅមកមិនដែល ដាច់ អស់ទាំងលោកសេនាបតីព្រះអង្គម្ចាស់ក្សត្រី និងចៅជិតចៅចមអស់អ្នកក្នុងវាំង ក៏បានទៅឃើញស្គាល់ស្រុកបារាំង ឃើញក្រុងប៉ារីស ជាទីដីជំនុំស្រុកបារាំងសែស ឯក្រុងប៉ារីសនោះជាក្រុងធំ និងគិតគ្នាត្រារាប់ពុំបាន បើរាប់តែរាស្ត្រចំណុះស្រុក ក្នុងទីដីជុំនុំក្រុងប៉ារីសនោះ ប្រហែលជុំនួនមនុស្ស២នគរស្រុកខ្មែរយើង ទើបប្រហែលនឹងមនុស្សក្នុងទីដីជំនុំក្នុងប៉ារីស១ ហើយ១ទៀតកូនខ្មែរយើង ក៏បានទៅរៀនអ័ក្សរចំណេះវិជ្ជានៅស្រុកបារាំងសែស ហើយត្រឡប់មកវិញ ឡើងជាមនុស្សចេះដឹង នាំដំណឹងរឿងរ៉ាវពីស្រុកបារាំងសែសយកមកនិយាយមុខគួរឲ្យស្តាប់ ដ្បិតស្រុកនោះជាស្រុកកាល

មុន៥០ឆ្នាំ ខ្លួនខ្ញុំឪពុកម្តាយជីតាជីដូនជីទួតលួតលាយើងមិនដែលឮឈ្មោះសោះ អើនេះគឺបារាំងសែស គេបើកលោកបំភ្លឺឲ្យយើង បើគ្មានបារាំងសែស ម្ល៉េះសមយើងមិនដឹងការអ្វីជាច្រើនទេ គ្រាន់តែឃើញថាមនុស្សឃើញតែស្រុក ហើយឃើញតែចំណេះវិជ្ជាយ៉ាងខ្ពស់ប៉ុណ្ណឹង ឯឥឡូវនេះ យើងដឹងស្គាល់ថាបារាំងសែសនេះ ជាអ្នកមានឫទ្ធិអនុភាព មានប្រាជ្ញាឆ្លាតច្រើន ហើយការប្រើរបស់អ្វីៗ តែនឹងគ្រឿងម៉ាស៊ីនគ្រឿងច័ក្រ ឃើញរឹតតែពូកែឡើងទៀត ជិតៗតែនឹងមានឫទ្ធិចេស្តា ដូចទេវតា ។

គេ យកទឹកជាច្រើនមកដាក់ក្នុងឆ្នាំងធំ ដុតភ្លើងដាំឲ្យពុះៗជាខ្លាំង កម្លាំងទឹកពុះនោះស្ទុះពីក្នុងឆ្នាំងធាក់វិលកង់ដែរនៅលើផ្លូវ ដែកឬធាក់ភ្លៅច័ក្រ វិលស្លាបច័ក្រក្នុងទឹក នៅខាងកន្សែកប៉ាល់ អំណាចកម្លាំងទឹកពុះនោះ គេក៏ប្រើឲ្យវិលកង់រទេះបើកលឿងឯង មិនចាំបាច់ពឹងកម្លាំងសេសឬសត្វពាហនៈឯទៀតឲ្យអូសទង់ទាញឡើយ ឯកប៉ាល់ក៏បើកលឿនក្នុងទន្លេសមុទ្ទ ដោយសារអំណាចទឹកពុះនោះដូចគ្នា មិនចាំបាច់ប្រើក្តោងចែវក្រជីងឡើយ ។

ពួក កូនខ្មែរយើងដែរបានទៅស្រុកបារាំងសែស ហើយត្រឡប់មកវិញនិយាយថាបារាំងសែសចេះយកធ្យូងថ្មមកដុត ហើយបង្ហូតភ្លើងតាមបំពង់ទៅគ្រប់ផ្ទះសម្បែង ឯភ្លើងដែរចេញពីបំពង់បង្ហូតនោះភ្លឺដូចភ្លើងចង្កៀងប្រេងកាត ក្នុងស្រុកខ្មែរយើងនេះ កាលដើមអុចចន្លុះប្រឆេះទៀនក្រមួន ឥឡូវនេះរាល់ផ្ទះអុចចង្កៀងប្រេងកាត ឯប្រេងកាតនោះជាប្រេងអណ្តូងកើតពីក្នុងដីនៅប្រទេសឆ្ងាយណាស់ដែរ កប៉ាល់បារាំងនាំយកមកលក់ក្នុងស្រុកខ្មែរ ។ ឯចង្កៀងទាំង៨០០ដែរបំភ្លឺក្រុងភ្នំពេញសព្វថ្ងៃនេះមិនមែនជា ភ្លើងដែរដុតធ្យូងថ្ម បង្ហូតតាមបំពង់ទេ ភ្លើងនេះជាភ្លើងអគ្គីសនី មានបន្លឺហ៍ដូចផ្លេកបន្ទោរកណ្តាលអាកាសដែរបារាំងគេចេះផ្សំធាតុ យកចំហាយធ្វើឲ្យរត់តាមខ្សែលួស ។

អើ កាល៥០ឆ្នាំមុននេះ យើងមិនទាន់ដឹងជាបារាំងគេមានខ្សែលួសវ៉ៃទៅមករកគ្នា ហ្បើស្តាប់គ្នាបានពីចម្ងាយ ឥឡូវយើងឃើញថាគេនិយាយគ្នាពីស្រុករៀងច័ន្ទមកភ្នំពេញពីភ្នំពេញទៅ ហ្លួងប្របាងពីព្រៃនគរទៅហាន់ណោយទៅស្រុកហ្វេទៅបាងកកទៅស្រុកចិនហើយទៅដល់ស្រុកបារាំងសែសផងតែក្នុងពីបីមីនុតស្តាប់ដំណឹងដឹងការ ទៅវិញទៅមកដំណឹងដែរត់តាមខ្សែលួសនោះ រហ័សស្មើនឹងជីវ័នដែរគិត អើបើគិតសព្វគ្រប់ទៅ ឃើញថាបារាំងគេមានគុណនឹងយើងមិនតែប៉ុណ្ណោះនៅមានគុណច្រើនជំពូក ទៀត បារាំងសែសនេះគេមានប្រាជ្ញាឆ្លាតគ្មានទុញទាល់សល់និងអ្វីសោះ គេនាំយកនៅរបស់ដ៏ប្រសើរមកបង្ហាញបំភ្លឺយើង ។

១ ទៀតគេនាំយកម៉ាស៊ីនហិបច្រៀងថតសម្លេងភាសាដូចមនុស្សច្រៀងនិយាយ គ្នាមែនទែន តាមតែទំនើងចិត្តនរណាចង់ស្តាប់ចុះ ហើយមានកុនស្រមោលឆ្លុះរូប វិស័យដូច

ឃើញស្រុកបារាំងសែសផ្លូវថ្លាមនុស្សម្នាដើរទៅមកដូចរូប រស់ដែរគេឃើញក្នុងស្រុកបារាំងសែសក្រុងប៉ារីសដូចម្តេច នោះយើងនៅតែស្រុកខ្មែរ ឃើញវិស័យដូចយើងបានឃើញស្រុកបារាំងសែសខ្លួនយើង ។

គេ ចេះធ្វើគ្រឿងថតរូប បើដួលតែពីបីរៀលបានរូបរបស់ខ្លួនយកមករក្សាទុក ហើយជាប្រយោជន៍បានរក្សារូបឪពុកម្តាយទុកតទៅមុខ ឲ្យកូនដឹងស្គាល់ជារូបជីតាជីដូនដែរស្លាប់ជាអង្វែងរាប់រយឆ្នាំ មកហើយនោះ ។

គេនិយាយថាបារាំងសែស សព្វថ្ងៃនេះចេះហោះលើអាកាសដោយអំណាចយន្តគោមហោះៗលឿន ដូចសត្វហើរពាក្យនេះពិតមែន បើមិនជឿសួរមើលចុះអែះ ថាបើបារាំងទាល់ចំណេះហើយតទៅមិនយកយន្តហោះនោះមកឲ្យយើងឃើញទៀត ។

ព្រះ បាទសម្តេចព្រះនរោត្តមជាអម្ចាស់ផែនដី នគរយើងព្រះអង្គបានធ្វើរាជការផែនដីទាំងប៉ុន្មានឲ្យបារាំងសែស គ្រប់គ្រងតាងព្រះនេត្រ ព្រះឱស្ឋជាមួយនឹងសេនាបតី ចៅហ្វាយស្រុកបាឡាត់ ហើយនិងពួកអ្នករាជការខ្មែរជាច្រើនពាន់ដែរធ្វើរាជការ នៅក្នុងបង្គាប់រេស៊ីដង់បារាំងសែស ឯប្រាក់ទាំងប៉ុន្មាន ដែរបានមកពីពន្ធគ្រប់ជំពូក និងប្រាក់ដែរលោះថ្លៃធ្វើរាជការនោះយកមកចាយ បើរើការជាប្រយោជន៍ ចម្រើនព្រះរាជធានីទាំងអស់ បានប្រាក់នោះដែរយកបាយរៀបចំតែងក្រុងភ្នំពេញដែរសព្វថ្ងៃនេះ បានកើតឡើងជាក្រុងល្អថ្កុំថ្កើងដែរពួកខ្មែរទាំងប៉ុន្មាននៅខេត្ត ក្រៅ គេតែងចូលមកមើល និយាយសរសើរគ្រប់គ្នាហើយអ្នកប្រទេសក្រៅក៏មានចូលមកមើលលេងនៅក្រុងភ្នំពេញជាច្រើន ក្រៅពីរៀបចំតែងក្រុងភ្នំពេញនោះរាជការនៅរៀបចំតែងដី ទីជំនុំរួមខេត្តដប់អន្លើទៀត ។

ហើយ ធ្វើថ្នល់ធ្វើស្ពានផ្លូវឲ្យរទេះទៅមកដោយស្រួល ហើយនៅគិតនឹងធ្វើផ្លូវថ្មលើឲ្យគ្រប់ទីដំបន់ក្នុងស្រុកខ្មែរឲ្យ បានដឹកនាំជុំនួញទំនិញកាត់ទៅលក់ក្នុងភូមិធំៗដោយងាយហើយបាន ឆាប់ក៏ឆាប់ ឯសោហ៊ុយដឹកនាំទំនិញទៅឯផ្សាធំក៏ថោក ។

១ ទៀតគេនិយាយថាគិតធ្វើរទេះភ្លើង ក្នុងរទេះ១ទាញយោងបានរទេះ១០កាត់ផ្ទុកទំនិញហើយនិងអ្នកដំណើរពីបាត់ដំបងមកស្រុកភ្នំពេញទៅព្រៃនគរ គេនិយាយគិតថានឹងធ្វើផ្លូវរទេះភ្លើង១ទៀតកាត់ទៅលាវទៅយួន ហើយនិងស្រុកសៀម ប៉ុន្តែផ្លូវរទេះរថភ្លើងនោះ នឹងធ្វើឲ្យទាន់ឆាប់បើភ្លាមនោះមិនបានទេ ប៉ុន្តែគេថានឹងធ្វើឲ្យបាន ហើយក្នុងរវាងមុន២៥ឆ្នាំនេះ នោះស្រុកខ្មែរនឹងមានផ្លូវរថភ្លើងទៅមកជាប់គ្នា និងនគរដែរនៅជុំវិញយើង ឯផ្លូវទៅស្រុកយូរ៉ុបស្រុកចិនស្រុកយីពុន នោះមានផ្លូវកប៉ាល់ភ្លើងកប៉ាល់ជុំនួញស្រាប់ហើយកាលណាមានផ្លូវគ្រប់បរិបូណ៌នោះស្រុកខ្មែរយើង ក៏នឹងត្រឡប់ឡើងជាទីប្រជុំផ្លូវជុំនួញធំ១

ហើយនគរក៏នឹងបានជាធំថ្កុំថ្កើងឡើង សមគួរតាមលំដាប់ស្រុកបុរាណខ្មែរដើមវិញ ពូជអំបូរកូនចៅខ្មែរ ដែរដំណរតវង្សត្រកូល មិនបង់កំណើតជាតិ ដោយសារក្រឡាប់ឡើងបានជាពូជអ្នកនគរធំនឹងគេវិញ ។

រី ឯទ័ពទីងចម្បាំងរាំងជល យើងក៏អស់មានអំពល់សេចក្ដីភ័យបារម្ភ ដ្បិតបារាំងសែស គេគិតតែបង្រៀនប្រដៅចំណេះវិជ្ជាការឲ្យយើងរួចខ្លួនជាខ្មែរអ្នក ជា ហើយខ្លាំងពូកែ គេសង់សាលាបង្រៀនអក្សរបារាំងគ្រប់ទីកន្លែង ហើយគេទំនុកបំរុងវត្តវ៉ាដែរបង្រៀនអក្សរសាស្ត្របាលីខ្មែរ ហើយគេចែករង្វាន់ឲ្យកូនសិស្សណាដែរខំរៀន ហើយគេសុំតែគ្រប់គ្រងយើង ជាមួយនឹងនាម៉ឺនខ្មែរណា ដែរមានចិត្តស្លូតត្រង់ ហើយរើ្យយកខ្លួនឲ្យធ្វើជានាម៉ឺនបានចម្រើនក្នុងនគរ ហើយឲ្យយើងរាស្ត្រខ្មែរទាំងបុន្មានបានចម្រើនសេចក្ដីសុខគ្រប់ គ្នា ឯខ្លួនតានេះចាស់ហើយ គិតរំពឹងច្រើនៗទៅ ឃើញទៅដល់របស់ដែរខ្លួន បានឃើញកាលនៅក្មេង គិតទៅដល់របស់ដែរភ្នែកខ្លួនឃើញសព្វថ្ងៃនេះ គិតឃើញម្ដងទៅ មុខគួរឲ្យកោតខ្លាចបារាំងសែសនេះណាស់ មកកោតនឹងមានចិត្តសង្វាតឧស្សាហ៍ប្រាជ្ញាឆ្លាត ឯខ្មែរយើងឃើញខ្ជិលច្រអូសក្នុងខ្លួនក្នុងចិត្តបន្តិច ឯបារាំងសែសចូលកូនចៅមើលគេចុះឃើញទេតាំងពីប្រមាណ១៥ឆ្នាំរៀងមក ដែរគេស្ដីរាជការគ្រប់គ្រងស្រុកយើង ដែរមកដល់សព្វថ្ងៃនេះ គេធ្វើបានសេចក្ដីរួតរះ ហើយគំនិតគេល្អ គេគិតតែឲ្យយើងចម្រើនបានសេចក្ដីសុខ ឲ្យយើងចម្រើនមានទ្រព្យសម្បត្តិ ហើយនិងរៀបចំទីដីស្រុកយើងឲ្យរបបរៀបរយ តាមដោយវ៉ែគដោយស្មើរ ហើយគេបំបាត់មិនឲ្យមានខ្ញុំកញ្ជះអ្នកងារអង្គរក្សទ្រមាក់ជៀវគុន គេចែកដីឲ្យយើងរាល់គ្នា ធ្វើស្រែចម្ការរកស៊ី សព្វថ្ងៃនេះ ដីរបស់នរណានាក់នឹងធ្វើជាម្ចាស់ដី ហើយផលស្រែចម្ការច្បាដំណាំ យើងក៏លក់បានថ្លៃជាងពីដើម ។

១ទៀត មុខឲ្យសរសើរបារាំងនេះ ចិត្តគេឥតក៏ជានឹងអ្នកកំសត់ទុរគត អ្នកមានជម្ងឺរោគាព្យាធិម្ល៉េះៗ គេចាត់គ្រូពេទ្យ ដាក់ឲ្យនៅគ្រប់ទីរស៊ីដង់រួមខេត្តឲ្យចាំបីបាច់រក្សាមើលថែ ទាំមអ្នកជម្ងឺទាំងនោះ ក៏ឃើញថាចិត្តគេល្អមែនហើយ ឯយើងខ្មែរដែរនឹងដឹងគុណគេនោះ គឺយកចិត្តឈឺឆ្អាលជួយគេតាមគំនិតដែរគេគិតធ្វើការអ្វីៗ ឯសេចក្ដីដែរឈឺឆ្អាលជួយការគេនោះ ទុកប្រៀបដូចជាយើងស្រឡាញ់ស្រុកយើងធ្វើរាជការតបស្នងសងគុណនគរយើង ។

កាលដែរបារាំងសែសទើបមកដល់នោះ នគរយើងកាន់តែតូចណាស់ទៅហើយនៅតែពីត្រឹមខេត្តពោធិសាត់ទៅទល់នឹង ព្រៃកជីកខេត្តពាម ដែរភាសាយួនវាឲ្យឈ្មោះហៅព្រែកវិញតែនៅសល់ពីត្រឹមខេត្តសំបូរណ៍ ទៅទល់នឹងខេត្តរំដួល ហើយនិងស្រុកព្នងស្ទៀងទៅទល់នឹងមាត់សមុទ្ទខាងកើតហើយខាតទាំង ខេត្តកោះកុងដែរបានទៅសៀម នោះមិនដឹងជាដំណើរដូចម្ដេចក៏បានជាកាន់តែតូចទៅដូច្នោះ ឯសព្វថ្ងៃនេះស្រុកយើងខ្មែរត្រឡប់បាន

ឡើងជាធំវិញ កាលដែរបារាំងសែសទើបមកដល់នោះមិនបានធំប៉ុណ្ណឹងទេ សព្វថ្ងៃនេះបាន ធំពាក់កណ្ដាលថែមទៀត ។

កាល ក្នុងរាជព្រះបាទសម្ដេចព្រះហារិរ័ក្ខរាមា (ព្រះអង្គឌួង) ឬកាលក្នុងរាជព្រះបាទសម្ដេច ព្រះនរោត្តម (ហ្លួងសុវណ្ណកោដ្ឋ) នោះស្រុកយើងខ្មែរក៏មិនទាន់បានធំប៉ុណ្ណឹង ឯសៀមពី ព្រោះតែបារាំងសែសគេសង្កិន បានជាវាប្រគល់ខេត្តបាត់ដំបង មង្គលបូរី ស៊ីសូផុត សៀមរាប ដែរនៅខាងមុខាងទន្លេសាបទាំងបុន្មានឲ្យយើងវិញ រីឯខេត្តកោះកុងដែរនៅ ត្រើយមាត់សមុទ្ទខាងលិច ក៏សៀមវាប្រគល់មកឲ្យយើងវិញដែរ ឯខេត្តទន្លេរពៅ ម្លូរព្រៃ ដែរនៅជាខាងជើងនគរខ្មែរយើង ក៏សៀមវាប្រគល់មកឲ្យយើងវិញ ១ទៀតស្រុក បារាំងសែសគេយកស្រុកលាវបានមកពីដៃសៀម ហើយគេប្រគល់ខេត្តស្ទឹងត្រែងមកឲ្យ ខ្មែរវិញ បើគ្មានស្រុកបារាំងសែសម្ល៉េះសមយើងនឹងយកខេត្តទាំងនោះ មកបន់ចូលក្នុង ស្រុកខ្មែរវិញមិនបានឡើយ កាលនៅក្នុង៥០ឆ្នាំមុន យើងមានបាបកាំមវាផ្ដន្ទាយើងឲ្យសូន្យ ឈ្មោះទៅជាចំណុះសៀម ហើយទីដីនគរយើងក៏ទៅជាដីសៀម រីឯសព្វថ្ងៃនេះខេត្តយើងក័ បានធំ ហើយរឹតតែធំឡើង ឯនគរយើងក៏ឡើងជាមហានគរធំ ដូច្នេះយើងមានតែខំឧស្សាហ៍ ធ្វើការបន្តិច នឹងអាលបានឡើងស្មើរនឹងអ្នកស្រុកនគរធំនឹងគេ ។ អើយើងបានមានបុណ្យ សំណាងទាំងម្ល៉េះនេះដោយសារបារាំងសែស បើគ្មានគេប្រហែលជាយើងមិនកើតជាអ្វី សោះ សព្វថ្ងៃនេះបារាំងសែសគេមានគុណនឹងយើងបានជាយើងមានសំណាងប៉ុណ្ណឹង ហេតុដូច្នេះទើបបានជាតាក៏គិតតែងជានីទានតាមរឿងដំណើរដែរមានរៀង មកទុកទូន្មាន បញ្ចូលចិត្តអស់អ្នកទាំងពួង ដែរជាសាសន៍ខ្មែរដូចគ្នាឲ្យស្រឡាញ់រាប់អានទុកចិត្ត បារាំងសែស ដោយស្មោះត្រង់កុំញ៉ញើតកិតរាមុខរាក្រោយឡើយ ដ្បិតបារាំងសែសនេះជា មិត្រមេត្រី ជាពំនឹង ហើយជាគ្រូយើងផង ។

សេចក្ដី ដែរបានតែងជាបរិយាយ រាយតាមដំណើរមកនេះក្រែងខាតខុសលើសលោះ ឬពុំ គោរម្យ៍ (ពាក្យបាលី-សំស្រ្កឹត មានន័យថា វាចា សម្ដី សូរស័ព្ទដែលគួររីករាយ) សមពិរោះ ដោយបទវាចាអាថ៌សេចក្ដី សូមអស់លោកអ្នកទាំងឡាយអភ័យទោស ដោយសារប្រាជ្ញា ស្មារតីតិចចំណោះក៏ឱនថយ ហើយខ្លួនក៏ចាស់ជរាមានតែចិត្តបរិសុទ្ធស្លូតត្រង់ ស្រឡាញ់ ទឹកដីរបស់ខ្លួន ទើបតែងតាមដំណើរទុកឲ្យអ្នកក្រោយមើលស្ដាប់តទៅ ព្រោះចិត្តសង្ឃឹមថា រាជការបារាំងសែស និងចាត់ចែងរៀបចំនគរយើងឲ្យឡើងជានគរធំមានបុណ្យអំណាចកូន ចៅនៅ ឯក្រោយ គង់តែនឹងដឹងឮឃើញតទៅ បានជាតែងគិតធ្វើសេចក្ដីដូច្នេះ នេះព្រោះតែ ចិត្តខ្ញុំគិតតែខាងល្អ បើគួរពុំគួរសូមអភ័យទោស ។

តែងក្នុងចុល្លស័ករាជ១២៦៩ឆ្នាំមមែនព្វស័ក កាលតាអាយុបាន៨០ឆ្នាំប្លាយហើយ ។៚

អត្ថបទតាមអក្ខរាវិរុទ្ធនៅចុងសតវត្សទី១៩ និងដើមសតវត្សទី២០